

ELS INDICADORS SOCIOLINGÜÍSTICS DEL CONTACTE INTERÈTNIC*

1. INTRODUCCIÓ

Són nombrosos els estudis que han considerat els aspectes sociolingüístics dels processos migratoris i de la identitat ètnica. No obstant això, les obres que han inspirat de forma més directa la concepció d'aquest treball són la d'Ash i Myhill (1986), i la de Graff, Labov i Harris (1986), que tracten dels aspectes lingüístics de la segregació social.

1.1. *Hipòtesis*

Partint dels supòsits d'aquests treballs, i de l'observació portada a terme a la unitat d'anàlisi que hom estudia, és a dir, La Canonja, —formada per una comunitat autòctona i una comunitat immigrada, que constitueix el 50% de la població—, hom postula les següents hipòtesis: a) que els membres del grup autòcton canongí mantindran la seva llengua, és a dir, el català, en llur interacció amb els membres de l'altre grup, però aquesta lleialtat serà més accentuada en el cas dels parlants de mitjana edat i vells. D'altra banda, en el cas dels grups d'immigrants hom espera que els parlants de la primera generació siguin els més fidels a l'espanyol, els de la segona no tant, i que els membres més joves d'aquest grup siguin els qui reflecteixen el grau més alt de tria de la llengua catalana; b) que com més contacte i socialització existeixi entre els membres d'un grup i de l'altre, més canvis de llengua, i préstecs i calcs lingüístics del català es trobaran al discurs dels immigrants, i del castellà al discurs dels autòctons.

* Aquesta recerca ha estat possible gràcies a l'ajut PBS90-0580 de la Comisió Interministerial de Ciencia y Tecnología (CICYT).

1.2. Objectius

Aquest és un estudi¹ sobre les relacions interètniques que el contacte de dues comunitats —que conviuen en una mateixa localitat, és a dir, La Canonja— estableix, i de la llengua com a) element definidor de la identitat ètnica i del sentiment de pertinença a la comunitat local, i b) com a símbol d'un possible conflicte interètnic. L'objectiu general d'aquest estudi, doncs, és la consideració de l'actuació verbal de les poblacions autòctona i immigrada. Aixó es concreta en l'anàlisi, entre d'altres elements, de les diferents manifestacions del contacte de llengües, tant des del punt de vista del canvi i alternança d'una llengua a una altra en el discurs dels catalanoparlants i dels castellanoparlants, com des del punt de vista d'una sèrie de variables lingüístiques que indiquen contacte, com els préstecs, els calcs, i d'altres, i que es correlacionaran amb un *índex de contacte*, instrument que hom explica més endavant.

2. LA LOCALITAT I LES COMUNITATS ESTUDIADES

A l'actualitat La Canonja és legalment una «entitat local menor», tot i que a tots els efectes es considera un barri de 4.307 habitants, situat al límit sud-occidental de Tarragona. Aquesta localitat, a diferència de moltes de les localitats i barris perifèrics de Barcelona, presenta una situació d'equilibri demogràfic entre autòctons i immigrants. D'altra banda, per les seves dimensions reduïdes, continuen existint-hi condicions per al desenvolupament del control social. I donat aquest control social, ningú a La Canonja no pot ocultar el seu origen. Per aquesta raó les taxonomies classificatòries en termes ètnics són molt visibles i, per tant, objectivables. Però, sobretot, La Canonja és un marc ideal per plantejar, malgrat l'heterogeneïtat sociocultural i la diversitat ètnica, la construcció d'un sentiment col·lectiu d'identitat local, davant l'amenaça i el perill de diluir-se tots —autòctons i immigrants— en el continuïum de Tarragona, com qualsevol altre barri-dormitori.

1. Estudi que tard o d'hora s'haurà de fer a tota l'àrea de parla catalana.

3. LA METODOLOGIA

3.1. *La mostra*

La mostra està formada pel mateix grup d'informants que va ser objecte d'estudi en la primera i la segona part d'un projecte de perfil més antropològic. Aquest grup està format per vint (20) participants, homes i dones de diferents edats i professions, repartits entre les dues comunitats, és a dir, la catalanoparlant autòctona i la castellanoparlant (amb diferents varietats dialectals) immigrada.

Taula 1
Distribució dels informants de la mostra

	Autòctons		Immigrats Catalanoparlants		Immigrats	
	H	D	H	D	H	D
18 - 25 (J)	2	-	-	-	1	-
30 - 40 (M)	2	3	-	3	2	-
55 - 65 (V)	4	-	-	1	2	-
(N Total = 20)	11		4		5	

3.2. *La recollida de dades*

Una part de la recollida de dades es va portar a terme durant l'execució de la primera i segona part del projecte, a partir de l'obtenció d'*històries de vida*, instruments molt semblants als utilitzats en l'anàlisi sociolingüística, és a dir, les entrevistes sociolingüístiques. El discurs obtingut a través d'aquestes gravacions és el que ha estat emprat per detectar les variables que després s'han correlacionat amb un índex de contacte elaborat entre els membres d'ambdues comunitats. Les altres dues parts de

les dades s'han recollit a partir a) d'una enquesta per elaborar l'índex de contacte,² i b) un qüestionari sobre actituds per ser utilitzat en la *prova de les veus disfressades*.³

3.3. *L'instrument emprat*

L'*índex de contacte* ha permès la correlació de les variables que s'han considerat més representatives del discurs dels catalanoparlants i dels castellanoparlants, amb el grau o índex de contacte que cadascun dels parlants d'un grup estableix amb els de l'altre. Aquest índex s'ha elaborat amb la informació obtinguda a través de l'enquesta esmentada més amunt, sumant els valors assignats a cada pregunta d'aquesta. Així, s'arriba a l'elaboració d'una escala que va d'un a deu punts (1-10).

4. ELS RESULTATS

4.1. *L'anàlisi qualitativa*

4.1.1. La llengua com a marcador principal d'identitat

La Canonja constitueix una mena de «camp de batalla» que enfronta dues comunitats socials i de parla. Aquest enfrontament és més palès, sobretot des de la campanya pel procés d'estandardització i normalització de la llengua catalana, i de l'intent de catalanització de la població immigrada. Aquest intent s'ha convertit en una mena de «croad» en favor del catalanisme polític per part dels canongins, per tal de no ser absorbits per la població immigrada en llur propi territori. Les pautes de comportament lingüístic d'ambdós grups es poden resumir en els següents punts:

2. Vegeu ASH i MYHILL (1986) pàg. 34, per a una especificació d'aquest instrument.

3. Aquest terme va ser traduït per Calsamiglia, Tuson i altres del terme anglès *Matched Guise Technique* (LAMBERT, 1972), prova que van emprar per analitzar les actituds dels alumnes d'una escola de Professorat d'EGB. No ens consta que aquest treball hagi estat publicat, però agraïm igualment als nostres col·legues la utilització de la traducció d'aquest terme.

a) Els immigrants

1. Alguns dels immigrants adopten el català públicament com a llengua de relació, però aquest canvi de llengua no legitima llur catalanitat, ni esborra llur biografia. És a dir, que l'ús públic del català per part dels immigrants és condició necessària, però no suficient, per ser considerats catalans. En aquest sentit, per als canongins militants es donen tres categories socio-adscriptives: els canongins de tota la vida, els immigrants, i tots els altres (catalans no canongins, i immigrants ja catalanitzats).

2. Una bona part d'immigrants es defineixen com a catalans, la qual cosa reflecteix una actitud oberta i positiva envers el fet català i la llengua catalana.

3. Els joves immigrants, en molts casos, adopten el català com a llengua de relació, demostrant una actitud de sociabilitat més tolerant traslladada al terreny lingüístic.

b) Els canongins autòctons.

1. Fins fa poc adoptaven una actitud de cortesia i, per tant, la norma coneguda com d'*acomodació*,⁴ basada en el canvi de codi del català a l'espanyol.

2. A l'actualitat, el sector més combatiu dels canongins autòctons manté l'ús de la llengua catalana en llur interacció amb el sector immigrant.

3. Aquesta actitud s'ha reflectit en l'exigència de catalanització, en els serveis públics, a l'escola, en la retolació del comerç i dels senyals de tràfic, i en el mercat de treball.

c) La interacció entre els dos sectors.

1) De fet, encara avui, el marc d'interacció entre les dues comunitats és molt limitat. Els participants en la interacció són normalment veïns vells i de mitjana edat, o amics joves d'ambdós sectors, i els àmbits d'interacció es limiten al carrer i als bars i botigues.

2) La norma d'interacció acostuma a ser de *bilingüisme passiu*, a

4. Vegeu BOIX (1990), TUSON (1990), BIERBACH (1991), i TUSON i NUSSBAUM (1991) per a una documentació més completa de les implicacions d'aquesta norma en el context de Barcelona sobretot.

través del qual cada individu manté la llengua pròpia, i la comunitat s'organitza al voltant d'una norma d'ús *mixta*, en la qual només participa una petita part dels grups d'immigrats i d'autòctons.

3) Els fills joves de famílies mixtes, els immigrants catalans, i alguns immigrants no catalans, però catalanoparlants, desmitifiquen les situacions conflictives i defineixen La Canonja com una societat «barrejada» sense problemes.

Aquestes conclusions coincideixen força amb les pautes de comportament sobre tria, canvi i alternança de llengües descrites per altres investigadors, Calsamiglia i Tusón (1980), Turell (1982), i Boix (1989).

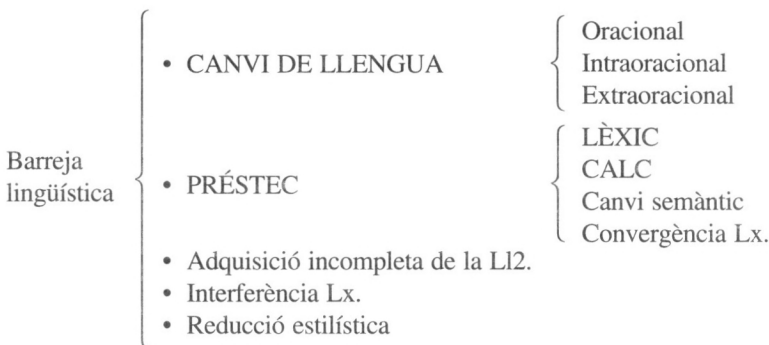
4.1.2. El contacte de llengües a La Canonja

4.1.2.1. Consideracions prèvies

Hem limitat la nostra anàlisi de contacte de llengües a tres fenòmens identificats amb majúscules en el diagrama següent:⁵

Diagrama 1

Diferents fenòmens de contacte de llengües

5. Aquest esquema presenta un resum de tots els fenòmens de contacte de llengües que han estat objecte d'estudi en els diferents col·loquis sobre *Canvi de llengua i contacte lingüístic*, organitzats per l'*European Science Foundation*, al llarg dels anys 1990 i 1991. Vegeu AUER (1990), GROSJEAN (1990) i POPLACK (1990).

a) el *canvi de llengua*, l'ús de dues llengües, *juxtaposant* frases o segments de frases d'aquestes (Grosjean 1990, Muysken 1990, Poplack 1990); b) el *préstec* entès com la incorporació d'elements lèxics d'una llengua al lèxic de l'altra, *adaptant* aquest material a les pautes morfològiques i sintàctiques de la llengua receptora (Grosjean 1990, Muysken 1990, Poplack 1990), i el *calc*, que implica la *traducció literal* d'una llengua a una altra, d'una frase idiomàtica, d'un sintagma nominal o una construcció sintàctica determinades, sense que hi hagi indicació externa en aquesta última de material aparent de la llengua de provenença (Poplack 1990).

La raó per la qual hom ha decidit de restringir l'anàlisi a aquests tres fenòmens⁶ radica en el fet que hom considera que són els que il·lustren de forma més clara la «cara externa», —d'actuació verbal— del contacte lingüístic, en el sentit que permeten definir millor les modalitats de discurs que generen els parlants que es troben en una situació de contacte de llengües.

4.1.2.2. El marc general

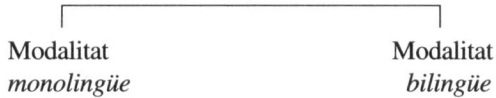
Grosjean (1990) proposa un model per explicar els fenòmens de llengües en contacte, i sobretot, per fonamentar les diferents modalitats

6. En aquest estudi no s'han analitzat altres manifestacions, com la *interferència*, que és el terme que fins ara ha estat emprat per referir-se en general a tots els fenòmens de contacte lingüístic, i que és el terme preferit per donar compte de la manifestació idiosincràtica, entre els parlants que viuen una situació de contacte de llengües, de desviacions de la llengua que parlen usualment per la influència de l'altra llengua que coneixen, però que no «activen» en un determinat moment. Es tracta dels rastres permanents de l'accent, de l'entonació, de determinats elements sintàctics, i que es deriven de les diferències entre els sistemes fonològics, morfològics i sintàctics de les dues llengües en contacte. Tampoc no s'ha tractat la *variació dialectal*, ni la variació que resulta de l'alternança entre formes barrejades i no barrejades. No obstant això, hom considera que totes aquestes manifestacions del contacte de llengües hauran de ser estudiades si es vol arribar a una descripció completa d'aquest.

discursives que reflecteixen els parlants que es troben en una situació de contacte.

Segons aquest model hi hauria un *contínuum*, que mostra el Diagrama 2, amb dos extrems clars, el de la modalitat de parla *monolingüe*, produïda per parlants monolingües quan s'adrecen a altres monolingües en la mateixa llengua, i el de la modalitat de parla *bilingüe*, produïda per parlants bilingües quan s'adrecen a altres bilingües que comparteixen dues llengües:

Diagrama 2
El contínuum del contacte de llengües

Tot i que Grosjean accepta que hi ha nivells intermedis, i que hi ha diferències individuals entre parlants —parlants que mai es mouren de l'extrem esquerra i d'altres que no ho faran de l'extrem dret, en viure en comunitats bilingües molt tancades on la norma lingüística és una parla barrejada— es fa difícil d'aplicar aquest model a la situació de contacte de llengües a La Canonja per les raons següents que, a més a més, s'han vist corroborades per les observacions preliminars de les dades:

1) Quant als *autòctons catalans*, aquests no són monolingües sinó bilingües, i tot i que empenen una modalitat monolingüe en el sentit que no és una modalitat barrejada, aquesta està plena de préstecs, calcs i interferències i, ocasionalment els parlants canvien llur discurs a l'espanyol.⁷ D'altra banda, tampoc no s'adrecen a d'altres parlants monolingües del català, sinó a d'altres parlants bilingües que empenen aquest tipus de mo-

7. Tot i que els termes més usats són el de *castellà* i *castellanoparlant*, sembla més correcte —així s'ha estat fent des del començament de la comunicació— des del punt de vista lingüístic emprar el mot *espanyol* per referir-se a la llengua, ja que aquesta és la llengua que usen els immigrants, naturalment amb diferents varietats dialectals. En canvi, hom continuarà utilitzant el terme *castellanoparlant* perquè és el més estès en els debats.

dalitat descrita, o una altra més barrejada (normalment emprada pels immigrants que decideixen triar el català com a llengua usual o de relació amb els catalanoparlants).

2) En general, els *immigrats* de primera generació utilitzen una modalitat monolingüe en espanyol, amb interferències, préstecs i calcs del català.

3) Quan alguns immigrants —en general els de més contacte amb el grup catalanoparlant— s'adrecen a autòctons catalanoparlants produeixen una modalitat bilingüe barrejada, amb llengua base tant catalana com espanyola que, a la vegada, reflecteix diverses varietats que s'il·lustraran més endavant.

4) Sembla possible que els autòctons puguin produir una modalitat bilingüe barrejada, també amb llengua base tant catalana com espanyola, tot i que a través de la nostra mostra no s'han obtingut exemples d'aquesta.

4.1.2.3. L'anàlisi qualitativa del canvi de llengua i del préstec:

Modalitats

Els resultats de l'anàlisi qualitativa corroboren aquestes observacions preliminars en el sentit que:

a) la modalitat de parla dels *autòctons* és una modalitat *monolingüe*, plena de préstecs⁸ i calcs, i amb alguns canvis de llengua a l'espanyol, gairebé sempre per citar les paraules d'un parlant castellanoparlant, o les pròpies, com queda il·lustrat en els fragments següents:⁹

8. Hom no pot oblidar que una bona part dels préstecs lèxics pot produir-se en una comunitat on la majoria de parlants són monolingües.

9. Els fragments en l'altra llengua, sigui en canviar del català al espanyol, com a la inversa, s'inclouen en majúscules.

Fragment 1

- I: Ben ballades (les sevillanes)... jo, és que ... escolta ... i els hi vaig dir ... i clar ... i moltes m'ho van vindre a dir, dius ... diu: «Filla» ... «Quina faceta», diu, «NO LO CONOCÍAMOS ESTO», dic: «Ah, què us penseu»!, i vaig i li dic: «I tu, que has après de ballar sardanes?», diu: «YO NO, PERO MI HIJA SÍ QUE IRÁ, ... IRÁ», ara no ho sé ... (IP/LC/50/88).

Fragment 2

- M: No, les enfermeres, i el metge, jo el metge del crio, me diu: «HÁBLAME EN CATALÁN QUE ASÍ APRENDERÉ»... Un dia vaig tindre una feinada, m'havia sortit com un mussol, i no sabia com dir-li en castellà, saps?»... «un mussol», jo li deia ...
- E: Com se diu un, un ...
- Ma: Un «MOCHUELO» ...
- M: Però, en aquest sentit no es diu així a l'ull, es diu «OJUELO»...
- E: «OJUELO» ...
- M: Jo ho sabia, però no em sortia: SÍ, AQUELLO QUE ES UNA PESTAÑA QUE SE INFECTA»... Ah! Llavors ja ens vam entendre, però ell em diu: «Tu digue-ho en català, que jo ja t'ho preguntaré»... (MG/LC/31/88)

b) la modalitat *monolingüe* en espanyol dels immigrants no catalanoparlants es caracteritza per força lleialtat lingüística a la llengua pròpia, com es demostra en el fragment 3 on el parlant segueix en espanyol, fins i tot quan cita les paraules d'un catalanoparlant:

Fragment 3

- M: ... juntar las dos culturas, es decir, sardanas con baile flamenco, cuesta, porque, claro, eso es normal, yo se lo he comentado al mismo alcalde, y digo: «Bueno, yo si viene un grupo rumbero, ¿vas a ir a verlo»? Y dice: «No, porque no me gusta». (MGT/LC/11/88)

c) les modalitats *bilingües* observades es poden caracteritzar de la següent manera:

1. La modalitat *bilingüe dels immigrants no catalans, però catalano-parlants* té fonamentalment com a llengua base el català; a vegades canvien a l'espanyol (en aquest cas el canvi és una frase idiomàtica), i molt sovint aquest canvi inclou un nou canvi intraoracional al català, com il·lustra el fragment següent:

Fragment 4

M: Los castellans se van sentir més ... imposats, també; van dir: «NOSOTROS per què tenim que donar NUESTRO BRAZO A TORCER sempre?» (MJ/LC/18/88)

2. Un canongí *fill de família mixta (segona generació)*, però més identificat amb la comunitat castellanoparlant a la qual pertany el pare, reflecteix la seva ambigüitat en la tria de llengua, ja que dubta respecte a la llengua que vol emprar durant l'entrevista, i decideix finalment parlar espanyol, perquè, segons ell, se sent més còmode. Tot i així, després d'haver començat en espanyol, canvia al català fins al final d'un torn, emprant un català ple de préstecs, i continua en espanyol fins al final de l'entrevista:

Fragment 5

S: Tu en català.

M: Jo parlaré en català.

S: Pues, mira ... La Canonja ... en un principio estaba asfaltada. ¿No? Estaba todo más bien de tierra. Y cuando era pequeño eso lo recuerdo. Y de pequeño, pues es una calle, de que, no pasa mucho coche, y siempre jugábamos allí. Mi madre, pues, me dejaba. Es diferente si vives allí AL COSTAT, A L'ARRABAL, NO TE DEIXEN PERQUE PASSEN COTXES; pues allí, pues LO MA-TEIX, pues, TE DEIXEN. I RES, pues, DESPRÉS VAN POSAR alquitrán. (SG/LC/3/88)

3. Els *immigrats no catalans i no catalanoparlants* amb força contacte interètnic amb els autòctons produeixen una varietat *bilingüe* amb llengua base espanyola, plena de préstecs del català i canvis al català com ho demostra el fragment següent:

Fragment 6

- A: Y hay que tener una economía muy buena para hacer eso. Lo mismo LO FIL que LO padre, estudiar para salir ENDAVANT, y los padres pa ir dando céntimos pa ir manteniéndolos. Y eso muchos no quieren hacerlo, se creen que LO FIL. Muchos los tienen, no sé como decirte... que a los diez años, salir del colegio y, hala, A TREBALLAR. Y yo, mira, cada uno es como es, pero es lo más bueno que hay; una persona que tenga UNA MICA d'estudios hay mucha diferencia. (AF/LC/35/88)

4. Els *immigrats no catalans i no catalanoparlants* (normalment de *primera generació*) amb el màxim de contacte interètnic produeixen una modalitat *bilingüe* absolutament barrejada, amb canvi de llengua ràpid,¹⁰ a vegades amb llengua base catalana i d'altres, amb llengua base espanyola:¹¹

Fragment 7

- C: BUENO, aquí hi ha una cosa. Jo perquè estic dintre d'aquí i A MÍ ME GUSTA. Ara EN CUANTO VA UN BAILE FLAMENCO

10. El que AUER (1990) anomena «barreja de codi» (*code-mixing*), i altres (POPLACK, 1990) caracteritzen com canvi de llengua intraoracional ràpid.

11. Aquesta modalitat *bilingüe* que a Catalunya sembla ser típica d'alguns immigrants no catalans de primera generació, contrasta amb la tendència observada a moltes altres comunitats *bilingües estables*, i no en una situació d'immigració (i.e. San Juan a Puerto Rico) on aquesta mateixa modalitat pot arribar a ser la forma habitual d'expressar-se dins els mateix grup ètnic.

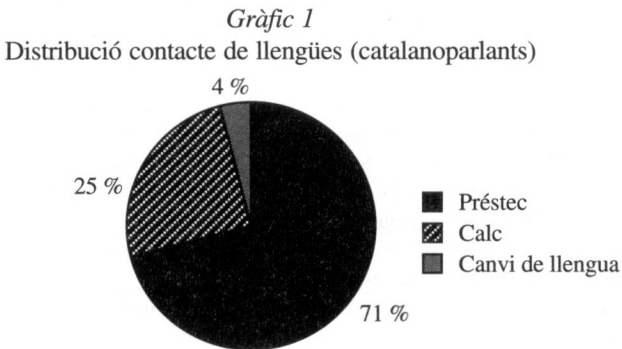
m'agrada (llengua base: català). Y si el baile flamenco, pues una sevillana, o BALLO un tango, BALLO un ... (llengua base: espanyol). És clar, ara hi ha més ... més gent forastera. Ara que si aquí LA FIESTA FUERA TODA junta, TIENE QUE HABER UN DÍA una cosa, un dia una altra cosa ... (C/LC/12/88)

Si hom torna a considerar els fragments 1 i 6 conjuntament, ens podríem demanar què permet classificar la modalitat del fragment 1 com a *monolingüe* en català, i la modalitat del fragment 6 com a *bilingüe*, quan de fet sembla que al fragment 6 no hi ha una proporció més alta de paraules en l'altra llengua.

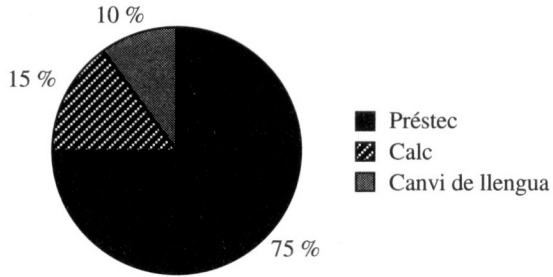
Però, de fet, s'observa que els canvis de llengua que es produeixen en la modalitat monolingüe són *més conscients* (per citar algú), i els sistemes del català i de l'espanyol es mantenen nítidament separats (excepte per al préstec establert: «faceta»). En canvi, la modalitat *bilingüe* de l'immigrat presenta l'ús inconscient d'una sèrie de préstecs *idiosincràtics*, i els sistemes del català i l'espanyol es mantenen menys separats.

4.2. L'anàlisi quantitativa

Els gràfics 1 i 2 informen de la distribució dels tres fenòmens de contacte de llengua considerats en aquest estudi, per informants catalanoparlants i castellanoparlants, respectivament:

Gràfic 2
Distribució contacte de llengües (castellanoparlants)

Aquestes tres manifestacions del contacte de llengües s'han correlacionat amb tota una sèrie de factors lingüístics, pragmàtics i socials tenint en compte les consideracions establertes en les hipòtesis inicials. Els factors lingüístics considerats en relació al *canvi de llengua* han estat: a) el *tipus* de canvi (oracional, intraoracional i extraoracional, b) el *mecanisme discursiu* utilitzat (cites, frases fetes, sobrenom¹² i d'altres); en el cas dels canvis de llengua intraoracionals s'han considerat c) els *elements gramaticals*¹³ que formen el canvi, és a dir, si són noms, adjectius, verbs, sintagmes nominals, etc.; pel que fa als *préstecs*,¹⁴ els factors lingüístics estudiats són: d) el *tipus* de préstec (*únic*: 1 cop/1 parlant; *idiosincràtic*: + 1 cop/ 1 parlant; *repetit*: + 10 cops/ + de 10 parlants, i *mitjanament estès*: + 1 cop/ + 1 parlant)¹⁵; e) els *elements gramaticals* involucrats (noms, adjectius, frases fetes, verbs, etc.); f) el *grau d'integració fonològica*, i g)

12. La nostra anàlisi tampoc no ha tingut en compte les realitzacions en situació de contacte de llengües dels noms propis —patronímics i toponímics— per considerar que es comporten de forma diferencial, i cal tractar-les separatament.

13. Futures investigacions hauran de considerar també el punt de la frase on es produeix el canvi de llengua.

14. En aquest treball no s'han pogut presentar els resultats quantitatius que fan referència a l'anàlisi dels préstecs.

15. Grup de factors que s'ha utilitzat com a variable dependent en l'anàlisi multivariant dels préstecs.

el grau d'integració morfològica; en relació als calcs, s'ha considerat h) el tipus de calc: combinació lèxica, sintàctic i idiomàtic.¹⁶

Els factors pragmàtics considerats han estat: i) l'estil, j) la identitat de l'investigador, i k) la presència d'un altre membre del mateix o diferent grup ètnic.

Finalment, els factors socioculturals examinats han estat:

l) el sexe, m) l'edat, n) el nivell educatiu, ny) l'origen, o) la llengua vernaclea en el cas dels immigrants, p) la llengua d'arribada a Catalunya, q) la llengua + usual, r) el context familiar (català, immigrant o mixt), s) l'índex de contacte.

4.2.1. El canvi de llengua en la parla d'un mateix informant.

Els resultats detallats a la Taula 2, que inclou la freqüència de canvi de llengua per grups (autòctons¹⁷ i immigrants (no catalans d'origen) catalanoparlants que canvien a l'espanyol, i immigrants que canvien al català), permeten afirmar que són els autòctons els qui canvien amb més freqüència a l'espanyol (7 de mitjana/parlant), els immigrants catalanoparlants canvien una mica menys (5), i els immigrants només canvien al català amb una mitjana de 2/parlant:

Taula 2
Freqüència de canvis de llengua per grup

	Oracional	Intraoracional	Total	
	N	N	N	Mitjana/parlant
Autòctons (11) ¹⁸	39	33	72	7
Immigrants (4) catalanoparlants	13	11	24	5
Immigrants (5)	5	7	12	2

16. Grup de factors que s'ha utilitzat com a variable dependent en l'anàlisi multivariant dels calcs.

17. Canongins i immigrants catalans.

18. Els números entre parèntesi indiquen el nombre d'informants per grup.

4.2.2. Els canvis de llengua reals i possibles

La Taula 3, d'altra banda, que inclou la freqüència de canvis de llengua (cites) reals i possibles, presenta unes dades molt interessants en relació a la tria de llengua i la lleialtat lingüística. Així, mentre els autòctons utilitzen una cita en espanyol per referir-se al que ha dit un castellano-parlant en 72 ocasions, i només en 10 ocasions deixen de fer-ho, i tradueixen al català, en el cas dels immigrants no catalans, però catalanoparlants, només empen una cita en espanyol en 24 ocasions, i en canvi 51 vegades en què ho podrien haver fet, prefereixen traduir al català el que ha dit un parlant en espanyol. Finalment, els immigrants citen en 12 ocasions en català, i en 18 d'altres prefereixen traduir aquestes cites a l'espanyol.

Taula 3
Freqüència de canvis de llengua reals i possibles

	Reals	Possibles	Mitjana/parlant (possibles)
Autòctons (11)	72	10	1
Immigrats (4) catalanoparlants	24	51	10
Immigrats (5)	12	18	3

CONCLUSIONS

Qualitativament, aquest estudi indica que tant els catalanoparlants com els castellano-parlants desenvolupen unes modalitats de parla íntimament relacionades amb la situació de contacte que implica llur pràctica verbal interaccional, i que les característiques formals d'aquestes depenen molt del fet que el català i l'espanyol són dues llengües properes tipològicament, sobretot lèxicament. Quantitativament sembla que molt possiblement les motivacions de les manifestacions del contacte de llengües a Catalunya i les característiques lingüístiques i pragmàtiques es deriven més de la configuració de la situació de contacte al llarg dels anys que no pas de variables socials que incideixen en altres situacions de contacte. En

qualsevol cas, són necessàries no només anàlisis extensives a tots els PP.CC. —que permetin d'arribar a conclusions més generalitzables i comptar amb mecanismes unificats per identificar les manifestacions del contacte de llengües—, sinó també estudis contrastius amb situacions de contacte de llengües tipològicament properes i no tan properes.

JOAN J. PUJADAS
Ma. TERESA TURELL

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AAH, S. i MYHILL, J. (1986): *Linguistic correlates of inter-ethnic contact*, dins D. SANKOFF (ed): *Diversity and Diachrony: Current Issues in Linguistic Theory*, 53 (Amsterdam/ Philadelphia, John Benjamins), pàgs. 33-44.
- AUER, P. (1990): *A discussion paper on code alternation*, dins *Papers for the Workshops on Concepts, Methodology and Data* (Basilea: Network on Code-switching and Language Contact, European Science Foundation), pàgs. 69-88.
- BIERBACH, C. (1991): *Bilingual communication and code-switching in a Barcelona neighbourhood*, dins *Papers for the Symposium on Code-switching in Bilingual Studies: Theory, Significance and Perspectives* (Barcelona: Network on Code-switching and Language, Contact, European Science Foundation), pàgs. 497-504.
- BOIX, E. (1989): *Ús i alternança de llengües entre joves*. Tesi doctoral no publicada de la Universitat de Barcelona.
- BOIX, E. (1990): *Language choice and language teaching among young people in Barcelona*, dins *Papers for the Workshop on Concepts, Methodology and Data* (Basilea: Network on Code-Switching and Language Contact, European Science Foundation), pàgs. 209-224.
- CALSAMIGLIA, H. i TUSON, E. (1980): *Ús i alternança de llengües en grups de joves d'un barri de Barcelona*, «Treballs de Sociolingüística Catalana», 3 (València, Tres i Quatre), pàgs. 11-82.
- GRAFF, D., LABOV, W. i HARRIS, W. A. (1986): *Testing listeners' reactions to phonological markers: a new method for socio-linguistic research* dins D. SANKOFF (ed): *Diversity and Diachrony: Current Issues in Linguistic Theory*, 53 (Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins), pàgs. 45-58.

- GROSJEAN, F. (1990): *The psycholinguistics of language contact and code-switching: some practical problems and a taxonomy*, dins *Papers for the Workshop on Concepts, Methodology and Data* (Basilea: Network on Code-switching and Language Contact, European Science Foundation), pàgs. 105-116.
- LAMBERT, W. E. i al. (1972): *Evaluation reactions to spoken languages*, dins W. F. LAMBERT (ed): *Language, Psychology and Culture* (Stanford University Press, Ch. 8), pàgs. 81-96.
- MUYSKEN, P. (1990): *Concepts, methodology and data in language contact research: ten remarks from the perspective of grammatical theory*, dins *Papers for the Workshop on Concepts, Methodology and Data* (Basilea: Network on Code-Switching and Language Contact, European Science Foundation), pàgs. 15-30.
- POPLACK, S. (1990): *Variation Theory and Language Contact: concepts, method and data*, dins *Papers for the Workshop on Concepts, Methodology and Data* (Basilea: Network on Code-switching and Language Contact, European Science Foundation), pàgs. 33-66.
- TURELL, Ma. T. (1982): *El comportament, les actituds i l'actuació lingüística dels treballadors dins l'empresa*, «Treballs de sociolingüística catalana», 4 (València, Tres i Quatre), pàgs. 7-31.
- TUSON, E. (1990): *Catalan-Spanish code-switching in interpersonal communication*, dins *Papers for the Workshop on Impact and Consequences: Broader considerations* (Brussel·les: Network on Code-Switching and Language Contact, European Science Foundation), pàgs. 167-186.
- TUSON, E. i NUSSBAUM, L. (1991): *Conversational analysis and language contact in Catalonia*, dins *Papers for the Symposium on Code-Switching in Bilingual Studies: Theory, Significance and Perspectives* (Barcelona: Network on Code-switching and Language Contact, European Science Foundation), pàgs. 571-575.